

*Н.В. Дячук
м. Житомир*

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ МЕХАНІЗМИ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРЕКЛАДАЧА

Психолінгвістичними дослідженнями стосовно різних аспектів мовлення займалися: Дж. Міллер, Н. Хомський, Р.М. Фрумкіна, О.М. Леонт'єв, Л.В. Сахаров, І.О. Зимня, О.О. Залевська, О.О. Леонт'єв, А.А. Брудний, Т.М. Дрідзе, І. Секеріна та інші. Суттєвим підґрунтям для розвитку проблем перекладу з позицій психолінгвістики стали дослідження М.М. Бахтіна, В. Гумбольдта, Ф. де Соссюрі, О.О. Потебні, Л.В. Щерби, М.І. Жинкіна, П.І. Зінченка та ін.

Переклад є складним психологічним процесом. Це пов'язано, передусім, із тим, що переклад як мовленнєва діяльність ґрунтується на різних пізнавальних процесах особистості, починаючи від відчуття та завершуючи складною інтелектуальною активністю особистості.

Природно, що наприкінці ХХ століття з'явилася низка вітчизняних досліджень О. Ф. Волобуєвої, Л. В. Засекіної, Ю. М. Крилової-Грек, Т. В. Пастрик, В. В. Пундева, Т. В. Ширяєвої та ін., які спрямовані на вивчення психологічних засад перекладу та поступово оформлюються в окрему галузь – психологію перекладу

Мовленнєва діяльність перекладача характеризується багатозначністю, багаторівневою структурою та тісним зв'язком з іншими психічними функціями. Реалізацію мовленнєвої діяльності на всіх її рівнях (фазах) забезпечують складні психолінгвістичні механізми. Вони являють собою непросте, багатозначне утворення, кожне з кіл якого нерозривно пов'язане один з одним. Основними психолінгвістичними механізмами мовленнєвої діяльності є механізм осмислення, механізм мовленнєвої пам'яті, механізм прогнозування [1; 2].

Механізм осмислення відіграє вирішальну роль у діяльності перекладача, оскільки він відповідає за аналіз змістової сторони мовлення, його структурну організацію та мовленнєве оформлення.

Осмислення реалізується за допомогою внутрішнього способу формування і формулювання думки, тобто за допомогою внутрішнього мовлення [2]. Таким чином, на першому етапі процесу перекладу відбувається осмислення вхідного повідомлення, яке здійснюється внутрішньо засобами різних мов і з різним ступенем розгорнутості.

Реалізується механізм усвідомлення через аналітико-синтетичну діяльність за допомогою всіх основних розумових дій та операцій (порівняння, зіставлення, класифікації, аналізу й синтезу). Завдяки цьому механізму певною мірою усвідомлюються мотиви та цілі мовленнєвої комунікації. Мотиви у професійній діяльності перекладача художніх текстів є ваговою ланкою. Мотиви мовленнєво-мисленнєвої діяльності мають свою специфіку. Ґрунтовний аналіз мотиваційної сфери перекладача здійснено в праці Т. В. Пастрик [3].

Мотивація перекладача як суб'єкта діяльності може розглядатися через особливості формування його настанови та інтенції перекладацької діяльності. Зокрема, мотивами перекладацької діяльності є створення емоційно-психологічного впливу на цільову аудиторію тексту перекладу, породження тексту, який відповідав би інтересам реципієнта зі збереженням основного смислового задуму тексту оригіналу. Настанова спрямовує мотиви в конкретну ситуацію взаємодії перекладача та реципієнта, яка зумовлена національно-культурними особливостями останнього. На основі механізму осмислення відбувається планування, програмування мовленнєвої діяльності та її подальший контроль.

Завдяки *механізму мовленнєвої пам'яті* також забезпечується всебічний мовленнєвий процес, який включає в себе змістовий аспект мовлення та аспект його мовного вираження, а відтворення того чи іншого фрагмента дійсності навколишнього середовища неможливе без знань і уявлень, які містяться в пам'яті людини. Неможливе відтворення й без актуалізації певних образів про знаки мови та їх правильне використання в мовленнєвій комунікації, які

знаходяться у свідомості людини. І те, й інше забезпечується роботою механізму мовленнєвої пам'яті.

Механізм прогнозування слугує для того, щоб забезпечити вибір стратегії мовленнєвої поведінки та надати різні шляхи оперування висловлюваннями на окремих рівнях породження мовлення [4].

Таким чином, мовленнєва діяльність перекладача відіграє суттєву роль у всій його інтелектуальній діяльності, беручи участь у процесах пізнання, пам'яті, усіх видах мислення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жинкин Н. И. О кодовых переходах во внутренней речи / Жинкин Н. И. // Язык. Речь. Творчество. Исследование по семиотике, психолингвистике, поэтике. – М.: Лабиринт, 1998. – С. 146–162.
2. Зимняя И. А. Лингвопсихология речевой деятельности / И. А. Зимняя. – Воронеж : НПО "МОДЭК", 2001. — 432 с.
3. Пастрик Т. В. Психологічні особливості формування продуктивного білінгвізму у майбутніх перекладачів : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.07 / Т. В. Пастрик. – К. : Ін-т психології АПН України ім. Г. С. Костюка, 2007. – 19 с.
4. Леонтьев А. А. Основы психолингвистики : учеб. [для студ. высш. учеб. завед.] / А. А. Леонтьев. – М. : Смысл ; Академия, 2005. – 288 с.